

„Недобрий чоловік і написав П. Хіба таки можна без горілки на світі жити?“ А коли один такий батько непитуючого сина вигнав на двір ночувати, „щоб не було тобі шкоди, як я буду пити“, і син застудився, то батько, нівроку, ще й глузує з слабого сина: „а що? Що в книзі написано? Можна водку пити чи ні?“ („Слово“, ч. 48).

Книжка про „Страшного ворога“ все ж таки, як бачимо, розколола село на дві частини: знайшлися такі, що лялялись, та були й інші, що послухали. Значить, в усіх разі вона своє діло зробила. Але нема ходу на село такий книжці і саме тоді, коли інша книжка широкою цівкою впливається поміж простий люд. З житомирського повіту до „Рідного Краю“ пишуть, що до них тільки й доходить „любочна література“: „Солдаты і черти“, невмирущий „Ерусалъ Лазаревичъ“, „Чорноморські витребеньки, або три мішки гречаної вовни“ і таке інше сміття. Попробувала була товариська крамниця завести у себе продаж книжок, послали прохання до губернатора, ждали-ждали дозволу і нарешті дждались—не можна. „Спи, село, в миру та спокою!“ закінчує кореспондент („Рідний Край“, ч. 42)—і це він правду каже, бо ж путяща книжка, отой „Страшний ворог“, напр., до заколоту призводить, а „Солдаты і черти“ або „Сім мішків гречаної вовни“ спокій та сон навівають... А за наших часів що може бути краще од такого сна спокійного?..

Краще спи, село, спокійно, бо навіть культурні заходи часто повертаються тобі на лихо та горе. Чи може, напр., бути лихо від гарної школи? Певне читач витріщить з дива на таке запитання, але ж бо послухайте, що розказує наш косянтинogradський кореспондент („Рада“, ч. 276). В селі Новому Тагамлику збудовано і нову школу, дуже гарну й велику школу; селяне раділи, та не довго, бо в гарній школі і підлоги були пофарбовані гарно, а до гарно пофарбованих підлог не лять прості мужицькі чоботиська. І от звелено школярам покупити калосі, або скидати чоботи в снігах, а на гарно пофарбовані підлоги ступати, не инакше, як перезувшись у чисті черевики,—не заборонялось, правда, також і босі гуляти по школі. І кі-

нець-кінцем вийшло, що в гарній школі в снігах цілий Монблан з чобіт красується, за те ж діти вічно хворіють зимою, бо так босіка й на двір мусять вибігати: поки ж то ще витягнеш свої чоботи з того Монблану!.. Товариська крамниця почала навіть калосі у себе продавати, але й це не дуже то помагає, бо їх же треба все ж таки купити, оті капосні калосі...

Такими шляхами заходить у село наше культура. Правда, це тільки офіційальні шляхи, на які стають люди, що вимагають калосі од людей, яким їсти нічого, що виганяють українську лекцію про холеру з школи в стражницьку казарму, що перекопують стежку для бунтовливого „Страшного ворога“ і навстіж росчиняють двері перед „Чорноморськими витребеньками“. Єсть же культура неофіційальна, що калосі не потребує і доходить на села часто-густо контрабандою, якій на дорозі стоїть истинно-русскій „зась“ з класичним наказом „тащити і не пуцать“. Що вона таки доходить, не вважаючи на всі перетикти та шлагбауми—про це свідчить сила шодених фактів. Візьмімо напр., хоч би останній з'їзд кооперативних товариств з Київщини: просто любо було дивитись на ці бадьорі, здебільшого молоді селянські обличчя, вже з ознакою свідомости; любо слухати гарячі палкі промови, або побалкати приватно про ті надії, якими починає жити село. По-за офіційальною культурою потихеньку йде на село справжня культура з пошаною до людської особи, з новими надіями на краще життя з новими поглядами на громадські стосунки. І це та сила, що тепер повертає в нівець заходи офіційальної культури і схитне таки колись і зазначену скелю дикости.

В цій роботі наші „Просвіти“ можуть робити, крапля за краплею, своє користне діло, чи видаючи книжки, чи розповсюджуючи їх, чи упорядковуючи лекції або розумні вистави. Можуть, але тоді тільки, коли громадянство не покине їх усяким Рудаєвим на поталу, а виконає хоч мінімум узятій на себе повинности. А без цього перед ними дві стежки: або „сунься, куме, на дно“, або забивай цвяхи в гнилу дошку на втіху живій скелі дикости...

Сергій Єфремов.